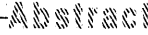

Türkiye'deki Polislik Uygulamaları Perspektifinden

POLİS MESLEK ETİĞİ

Fatih BEREN *

Police is regarded as the guarantee of personal rights and freedoms in democratic countries, but not as the restrictive. Police professional ethics is of great importance in the adoption of this understanding by the society.

In this study, "ethics" in general framework, "professional ethics" and "police professional ethics" will be defined. Then, police professional ethics in Turkey will be taken under consideration through firstly European Police Ethic Regulations prepared by Council of Europe and secondly, "Polis Efendilere Mahsus Terbiye ve Malumat-ı Meslekiye" (Ethic and Professional Information For Police) written in 1910 by Teacher Security Director İbrahim Feridun.

The most important condition of making the police ethics functional is not just the training of ethics or to form the basics of the ethics. In police ethics studies, not only should the police-public relations be examined, but also police organization and police officers should be regarded as a whole.

To put the police ethics into practice, legal regulations, relations in occupational environments, administration style and administrative relations, the selection of police candidates, social rights of personnel, working hours, preservice and inservice training and finally socio-cultural structure of police as a human being and his needs should be reanalyzed.

Key Words: *Police ethics, police practice, Turkey, administrative ethics.*

"Her zaman ahlaki erdemlerle ve mesleki üstünlüklerle donanmış bulunmaya mecbur olan zabıta memurlarıyız..."

(Feridun;1910:1)

Giriş

Son yıllarda güvenlik hizmetleri, gelişen ve değişen düşün modelleri ile gerek işleyiş gerekse yapısal bağlamda hızlı bir farklılaşım sürecine girmiştir. Güvenlik

* Kom. Yrd., Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi
e-posta: fatihberen@hotmail.com • web: www.fatihberen.8m.com .

hizmetlerinde görülen değişimlerin en önemlisi, yurttaşlara güvenlik hizmeti sunulmasından öte, yurttaşın güvenlik hizmetinin nasıl sunulduğudur. Bir mahallede, suçun önlenmesi yada aydınlatılması amacıyla, suçlu olan ya da potansiyel suçlu görülen bireylere kötü muamele uygulanması, suç oranlarını azaltmış olsa bile o bölgedeki güvenlik hizmetlerinin başarısını göstermemektedir. Etik değerlerin polislik mesleğine uygulanmasının bir sonucu olarak, güvenlik hizmetlerinin başarısı, sadece suçun önlenmesi değil, suçun önlenmesi / aydınlatılması aşamasında, bireylere yaptırım uygulanırken bile belirli standartlar çerçevesinde davranış sergilenmesiyle gerçekleşir.

Güvenlik hizmetleri ile ilgili bazı yaklaşımlarının temelden değiştiği günümüzde, demokratik bakımdan gelişmiş ülkelerde polis / polislik birey hak ve özgürlüklerinin kısıtlayıcısı değil, bilakis teminatı ve güvencesidir. Bu anlayışın herhangi bir toplumda içselleştirilebilmesi için de polis meslek etiği ayrı bir öneme sahiptir.

Polis meslek etiğinin bir diğer önemi de şudur; *polislik bir üniformadır. Bu üniformayı giyen bireyle beraber polis belli nitelikler kazanır. Başarılı, dürüst, yardımsever bir insanın bu üniformayı giymesiyle polis, başarılı, dürüst ve yardımsever olur. Acımasız, adaletsiz, hileci bir insanın bu üniformayı giymesiyle de polis, acımasız, adaletsiz ve hileci olur.* Bu düşünceyle, Türkiye’de görev yapan ikiyüz bin poliste, iki yüz bin ayrı polislik uygulaması görülebilecektir. Polislik mesleğinin gerçek başarıyla sürdürülebilmesi, meslek ideallerinin korunması ve toplumla çatışmaya girilmemesi için, polislik mesleğinin, evrensel değerler bağlamında meslek standartları oluşturulmaktadır.

Bu çalışmada genel çerçevede etik, meslek etiği ve polis meslek etiği kavramları tanımlanmaya çalışılacak, Avrupa Konseyi tarafından oluşturulan Avrupa Polis Etiği Yönetmeliği ve Öğretmen Emniyet Müdürü İbrahim Feridun’un, 1910 yılında kaleme aldığı ‘Polis Efendilere Mahsus Terbiye ve Malumat-ı Meslekiye’ isimli polis etiğine ilişkin çalışması çerçevesinde, Türkiye’deki polislik uygulamaları perspektifinden polis meslek etiği mercek altına alınmaya çalışılacaktır. Araştırmanın birinci bölümde, genel olarak ‘etik’ ve ‘meslek etiği’ kavramları tanımlanmaya çalışılacak, ikinci bölümünde polis meslek etiğine ilişkin tartışmalara yer verilecek, üçüncü bölümde gerek bireylerde gerekse kurumlarda polis meslek etiğine ilişkin kodların işlevsel kılınmasının üzerinde durulup, son bölümde de genel bir sonuç ve değerlendirme yapılmaya çalışılacaktır.

Genel Bilgiler

Etik

İnsanlar arası iyi ilişki ve eylemlerin küresel ölçekte gerçekleşebilmesi için, üzerinde asgari koşullarda uzlaşabilecek normatif zemin kurulması gerekmektedir. İnsan eylemlerinin evrensel ölçekte geçerli ilkeleri ve iyi bir hayatın var ola-

bilme şartlarını sağlama görevi en başta etiğe düşmektedir.

Etik, Yunanca'da karakter anlamına gelen 'ethos' kelimesinden türetilmiştir. İyonyalı filozoflardan bu yana 'iyi' ve 'doğru'nun ne olduğunu, 'mutlak iyi' ya da 'mutlak doğru' olup olmadığını ve bunlara ulaşılabileceğini araştıran zihinsel çaba olarak tanımlanmaktadır (Arda, Pellin, 1995:323). Başka bir anlatımla da etik kavramı, 'teorik ahlak' ya da 'ahlak felsefesi' olarak da tanımlanabilir. Kuçuradi'ye göre etik ilişkisinin tanımı ise :

Etik ilişkisi, insanlar arası ilişki türlerinden bir tanesi ve en temelde olanı: belirli bütünlükte bir kişinin, belirli bütünlükte bir başka kişiyle ya da geniş anlamda insanlarla değer sorunlarının söz konusu olduğu ilişkisidir: eylemde bulunarak yaşadığı her ilişki (Kuçuradi, 1999:3).

Felsefenin bir disiplini olan etik, kendini ahlaki eylemin bilimi olarak ve insan davranışlarını var olan ahlaksal değerler açısından araştırır. Etik üzerinde düşünmek yalnız ahlak filozoflarının veya uzmanların değil herkesin hakkı ve görevidir. Burada ahlaksal değerler, bir eylemi ahlaki açıdan iyi bir eylem olarak tanımlamayı mümkün kılan niteliklidir. Karşılıklı ahlak ve ahlakilik ilişkisi etiğin ana konusudur. Etiğin bir özelliği de ahlak üretmemesi, sadece ahlak üzerine konuşmasıdır. (Pieper, 1999:29, Akarsu, 1998:7). Etiğin tanımını yaparken, kavramın daha iyi anlaşılabilmesi için ahlak ile ilişkisini ortaya koymak, aralarındaki farkları görmek gerekecektir.

Etik – Ahlak İlişkisi

Ahlak, Türkçe'de uzun yıllardır kullanılan Arapça kökenli bir sözcüktür. Ahlak sözcüğünün kökü yaratmak, yaradılış olduğundan, ahlak, yaradılıştan getirilen huy özellikleri biçiminde değerlendirilmiş ise de zamanla değişen anlamıyla ahlak, günümüzde 'bireyin sosyal değerleri' olarak kullanılmaktadır. Ahlak kelimesinin İngilizce'de karşılığı 'ethics' ve 'morals' olduğundan, ahlak kelimesinin günümüz Türkçe'sinde geniş bir anlam içerdiği görülmektedir (Arda, Pellin, 1995: 324).

Ahlak nasıl davranılmasına ilişkin, yazılı olmayan standartları içerir, etik ise daha soyut kavramlara dayalıdır ve bu kavramlardan neler çıkarılabileceğine çalışır.

Ahlak kavramında, aynı eylem için farklı gruplarda farklı değerlendirmeler içermesi, hatta aynı grupta bile zamandan zamana göre farklı yorumlara yer vermesi söz konusudur. Fakat meslek etiğine ilişkin ilkelerin evrensel olma arayışı vardır ve kolay kolay değişmemektedir (Pehlivan, 1998: 9). Örnek olarak, yöneticinin astlarına karşı tarafsız ve adaletli olarak davranması, her zaman ve her toplumda geçerli etik ilke olarak sayılabilir.

Ahlak ya da töre, insan topluluğunda kendi aralarındaki ilişkilerde gelişen, birbirini benimseme süreçlerinden oluşan ve kendilerine norm olarak geçerlilik tanınan geneli bağlayan eylem modellerini içerir (Pieper, 1999:31).

Ahlak öğretisi toplumdun topluma göre değişim göstermektedir. Eskimo'lar da yaşlı ve zayıf insanların öldürülmesinin töre olduğu ileri sürülmektedir. Amaç, uygun olmayan koşullardan dolayı yaşlıların acı çekmeden ölmelerini sağlamak, gençlerin ise yaşama şanslarını arttırmaktır (Pieper, 1999:37).

Etik, hangi somut amaçların herkes için ulaşmaya değer olduğuna karar vermez, ulaşmaya değer somut eylemler için ölçütleri ve bu ölçütlere göre öncelikleri belirler. Etik soruları ile ahlak sorularını ayırt etmek için etiğin yönelttiği sorular incelenebilir. Etiğin yönelttiği sorular tekil eylemlere ilişkin değil daha çok soyut olaylar ve ölçütlerle ilişkilidir (Pieper, 1999:28, 32).

Ahlak ile etik arasındaki ilişkilerin göz önüne serilmesi ve aralarındaki farkların anlatımıyla, daha da netleştiği öngörülen etik kavramından sonra, önümüzdeki bölümde meslek etiği üzerinde durulmaya çalışılacaktır.

Meslek Etiği

Meslek etiği; bir meslek grubunun, mesleğe ilişkin olarak oluşturup koruduğu, meslek üyelerini belirli bir şekilde davranmaya zorlayan, kişisel eğilimlerini sınırlayan, yetersiz ve ilkesiz üyeleri meslekten dışlayan, meslek içi rekabeti düzenleyen, ve hizmet ideallerini korumayı amaçlayan mesleki ilkeler bütünlüğü olarak tanımlanabilmektedir (Pehlivan, 1998: 5). Kuçuradi'ye göre meslek etiğinin önemli bir yanı da, aynı meslek grubuna ait etik değerlerin dünyanın her bölgesinde değişmez olmasıdır (Pehlivan, 1998: 85).

Hipokrat yemininin doktorları sınırlaması, polis meslek etiğinin emniyet örgütü personelini sınırlaması / yönlendirmesi gibi, her meslek kendi meslek etiğini üretir ve bu etik kodlar, bu mesleği seçenleri sınırlar. Meslek etiğine ilişkin bir örneği ele alacak olursak (Keleş, 1996: 15) :

1940'lu yıllarda, Trabzon Lisesi binasının tasarımını yapan mimar Bruno Taut, yapının bahçedeki manolya ağaçlarının kesilmesini gerektireceğini öğrendiğinde, yönetimden ek süre isteyerek, tasarımını ağaçların kesilmesine yol açmayacak bir biçime sokmuştur. Bunda, kuşkusuz mimarın bir hukuki sorumluluğu söz konusu değildi. Ama bağlı olduğu meslek etiğinin kuralları, O'nu ağaçları kesmekten alıkoymuştur.

Durkheim'a göre mesleki etik, bir grubun ürünüdür. Mesleki etik, grup tarafından koruduğu sürece yürürlükte kalabilen, bireylere emreden, onları belirli bir şekilde davranmaya zorlayan, kişisel eğilimlere bir sınır çizen, ve daha ileri gitmelerine engel olan kurallardan oluşmuştur. Mesleki etiğin bir özelliğinin de, iş-

lenen etik sorunların, toplumun genel kesiminden tepki görmemesi olduğunu belirtmektedir (Pehlivan, 1998: 85). Fakat bu yaklaşım, mesleki etik açısından sorun olarak görülen hiçbir uygulamanın toplum vicdanında tepki görmeyeceği anlamına gelmez. Örnek olarak emniyet örgütü ile ilgili meslek etiğinin (polis meslek etiği) ilgi alanına giren, karakoldaki vatandaşa kötü muamele toplumun genel kesiminde de tepki uyandırabileceği halde, yine polis meslek etiğine göre olumsuz bir davranış olan karakol amirinin personeline karşı tarafı davranması toplumun geneli tarafından tepki görmemektedir. Bunun nedeni mesleki etik ilkelerine aykırı davranışların hepsinin, toplumun genelini etkilememesidir.

Juusela'ya göre mesleki etik ilkelerinin temel işlevleri şu şekilde sıralanabilir (Pehlivan 1998: 86) :

- Yetersiz ve ilkesiz üyeleri ayırmak,
- Meslek içi rekabeti düzenlemek,
- Hizmet ideallerini korumak.

Mesleki etik ilkelerinin temel işlevlerinde, iş görenlerin kalitesine göre, başarılı çalışanlar ile başarısızları ayırmak ve bununla birlikte sunulan ürünün (güvenlik hizmetinin) de kalitesinin yükseltilmesinin amaçlandığı görülmektedir. Polis meslek etiği perspektifinden düşünüldüğünde, amaçların arasında, güvenlik hizmetlerinin kalitesinin yükseltilmesi bulunmaktadır.

Windahl ve Rosengren'e göre ise mesleki etik ilkelerinin işlevlerinden bir tanesi de meslek üyelerinin grubun diğer üyeleri ve toplum ile ilişkilerini düzenlemek olduğunu belirtmektedir (Pehlivan, 1998: 87). Bu maddede görüldüğü üzere, örgüt içindeki dikey (ast-üst) ve yatay (eş düzey) ilişkiler de düzenlenmeye çalışılmıştır. Örnek olarak bazı meslek grupları, meslek etiği odaklı incelenecek olursa:

Sosyal Etik

Bireylerin / yurttaşların, yaşadıkları topluluğa karşı sahip oldukları hakları ve yükümlülükleri içeren sosyal etik, bireysel etiğin tamamlayıcısı olarak ta görülebilmektedir. Sosyal etik, "toplumun üstünde yükselen ve bireylerin hepsine ulaşan normların, kurumların ve sosyal sistemlerin etiği" olarak tanımlanabilmektedir (Pieper, 1999:90). İrkçılık, cinsel etik, evlilik dışı cinsel ilişki ve eşcinsellik vb. ahlakiliğin incelenmesi /sorgulanması da sosyal etiğin içinde düşünülebilir.

Jean Jack Rousseau'nun 'toplum sözleşmesi' de sosyal etik bağlamında incelenebilir. Rousseau'nun yaklaşımı şu şekilde özetlenebilir: Tüm bireyler toplumun ayrılmaz parçasıdır. Toplumun tüm üyeleri genel otoritenin denetimi altında hareket etmelidir. Kolektif bir hareket sergilenebilmesi için bireylerin özgürlüklerinden ödün vermeleri gerekmektedir, fakat bununla beraber toplumun koruması ve desteğiyle bireyler önemli ölçüde özgürlüklerine kavuşur (Rousseau, 1999).

Kamu Yönetimi Etiği

Kamu hizmetlerinin sunulmasında ve kamu kaynaklarının yönetiminde karşılaşılan etik ilişkileri inceler. Kamu hizmetlerinin bazılarının özel sektör tarafından yerine getirilmesi eğilimin yaygınlaşması, kamunun kaliteli hizmet yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz. (Öztürk, Coşkun, 2000: 152). Hatta kamu sektörünün daraltılması düşüncesi, kamu hizmetlerindeki kalitenin artırılmasını zorlayıcı bir unsur olarak ta görülebilir.

Kamu yönetimi alanının etik değerler açısından düzenlenmesi, Amerika'da 1924 yılında gerçekleşmiş ve bu çalışmalar International City Management Association (ICMA) tarafından başlatılmıştır. Başlatılan bu çalışmalarla birlikte 36 eyalet yönetimi etik ilkelerini belirlemiş ve uygulamaya başlamıştır (Pehlivan, 1998: 126). 1924 yılında düzenlenen etik ilkelerin belirli aralıklarla (1938, 1952, 1969, 1976, 1987 yıllarında) tekrar gözden geçirilmesi, etik değerlerin de aynı toplumlarda zamana göre değişebileceğini göstermektedir.

Yerel yönetimlerin etik ilkelerine örnek teşkil etmesi açısından Pinellas İlçesi etik ilkelerini inceleyecek olursak (Pehlivan, 1998: 126):

➔ Bütün yurttaşlara eşit olarak sorumlu ve saygılı hizmet, açık ve kolaylıkla ulaşılabılır yönetim sağlamak.

➔ Yalnızca görevimizin yasal karşılığı olan ücreti kabul etmek, iş yaptığımız bireylerin her türlü hediye veya bağış gibi önerilerini saygılı bir biçimde reddetmek.

➔ Gerçekleşen ya da algılanan çıkar ilişkilerini açıklamak ya da ilgilere bildirmek.

➔ İlçe yönetimince kabul edilmiş, tüm yasa ve düzenlemelere uymak ve bunları herkese tarafsız olarak uygulamak.

➔ Kayırma, taraflı davranma veya uygun olmayan her türlü etkileri ne kabul etmek ne de uygulamak.

➔ Zaman, ekipman ve materyali de içeren ilçe kaynaklarını ve parasını etkili olarak kullanmak.

➔ Görev nedeniyle sahip olduğumuz bilgileri korumak, sahip çıkmak, başkalarının aleyhine ya da bir kazanç elde etmek için kullanmamak.

Kamusal hizmetlerin toplumda eşit olarak sunulması, kamusal kaynakların sadece bir kısım kişilerin tasarrufunda bulunmaması amacıyla kamu yönetimi etiği ayrı bir öneme sahiptir. Kamu hizmetlerinden biri olan güvenlik hizmetlerine ait polis meslek etiği kavramı, ayrıntılı olarak bu bölümde incelenmeye çalışılacaktır.

Polis Meslek Etiği

Görüldüğü üzere artık, polisin yurttaşa sadece güvenlik hizmeti sunması yeterli olmamakta, bu hizmeti yurttaşa nasıl sunduğu da ayrı bir önem kazanmakta-

dır. Bir suçun aydınlatılması ya da suçlunun yakalanması için hukuka aykırı telefon dinlenmesi, özgürlüklerin keyfi olarak kısıtlanması ya da insan onurunu kırıcı tutum ve davranış sergilenmesi, polis meslek etiği açısından olumsuz bir davranış olarak tanımlanmaktadır.

Polis meslek etiği, yukarıda ayrıntılı olarak tanımlanmaya çalışılan meslek etiğinden yola çıkılarak; *bir meslek grubu olarak polislerin mesleğe ilişkin olarak oluşturup, geliştirdiği, polisleri görevleri esnasında belirli bir şekilde davranmaya zorlayan, güvenlik hizmetlerinin sunulması sırasında kişisel eğilimleri sınırlayan, polislik için yetersiz ve ilkesiz olduğu belirlenen meslek üyelerini, eğiten yada meslekten dışlayan, meslek içi rekabeti düzenleyen, ve hizmet ideallerini korumayı amaçlayan polislik mesleğine ilişkin ilkeler bütünü olarak tanımlanabilir.*

Kamu hizmeti personelinde görülen sapma davranışların, yasal açıdan suç ve mesleki açıdan disiplin suçu olmasının yanısıra bir de etik boyutu vardır. Görevini profesyonelce yerine getirmeyen herhangi bir kamu personeli, bir görev suçu işleminin yanısıra, aynı zamanda sosyal açıdan, 'etik dışı bir davranış' sergilemektedir.

Polislik mesleğinin uygulanması sürecinde meslek üyelerinde görülen etik dışı uygulamalarda, bireyin payının büyük olmasına rağmen, sadece bireysel nedenlerden de kaynaklanmamaktadır. Marx ve Durkheim; bireysel çabanın, insanı toplumsal sınırlandırma ve yönlendirmelerden kurtarmaya yetmeyeceğini belirtmektedirler. Yani bu etik dışı uygulamalar sadece birey ve örgüte bakan yönleri bağlamında incelenmemeli, topluma bakan yönü de inceleme programına dahil edilmelidir (Cerrah, 2000: 2).

Polis meslek etiği, etik değerler bağlamında yalnızca polisin yurttaşla olan davranışlarını incelememektedir. Polis meslek etiğinin çerçevesi, polisin yurttaşla olan ilişkileri ve buna etken olan diğer davranışları da kapsamına almaktadır. Yani polis meslek etiği, polisin meslek içi (eş düzey ve ast-üst) ilişkilerini, mevzuat ve yasal düzenlemelerdeki ve güvenlik hizmeti üretme esnasındaki ilişkilerin, tümünü kapsamaktadır.

'Avrupa Polis Etiği Yönetmeliği' Çalışmaları :

1998 – 2001 yılları arasında Avrupa Konseyi bünyesinde, 40'ı aşkın ülkenin katılımıyla polis etiği çalışmaları yürütülmüştür. Bu çalışma sürecinde hukukçu, akademisyen ve sivil toplum örgütleri üyelerinin yanısıra Avrupa ülkelerinde uzun yıllar üst düzey emniyet mensubu olarak görev yapan polislerde yer almıştır (Cerrah, Eryılmaz; 2001: 9). AK bünyesindeki polis etiği çalışmalarına Türkiye'yi temsil eden katılan Polis Akademisi Öğretim Üyesi Doç. Dr. İbrahim Cerrah'ın ifadeleri ile çalışmanın ana teması, *yasaları uygulamakla görevli güvenlik personelinin davranışlarını kontrol etmede sadece yasaların yeterli olmayabileceğidir. Cer-*

rah'a göre güvenlik hizmetlerinin daha sağlıklı bir şekilde yerine getirilmesi ve insan hakları ihlallerinin en aza indirgenebilmesi, için, yasal düzenlemelere ilave olarak, meslek etik kodlarının da geliştirilmesi gerekmektedir.

Avrupa Polis Etiği Yönetmeliği ile de, "ülkeler arasında sürekli seyahat halinde olan Avrupalı vatandaşların, emniyet güçlerinin herkese aynı biçimde, adil ve önceden kestirilebilir biçimde davranacakları konusunda kendilerini güvende hissetme güvencesi sağlanacak, hem de emniyet güçlerinin uluslararası suçla mücadelede işbirliği ve dolayısıyla, etkinliğinin artırılması söz konusu olabilecektir" (Cerrah, Eryılmaz; 2001: 25).

Polis etiği çalışmalarında uzmanların yanıt aradığı sorunlar; polisin demokratik bir toplumdaki ve ceza hukuku sistemindeki yeri, hukuk devleti ilkesi çerçevesinde (suçun önlenmesi/ aydınlatılması gibi) polislik mesleğinin hedefleri ve polisin kontrol edilmesi etrafında yoğunlaşmaktadır (Cerrah, Eryılmaz; 2001: 33). Avrupa Polis Etiği Yönetmeliğinden sonra bu bölümde ise, Türkiye'deki polis meslek etiği çalışmalarına değinilmeye çalışılacaktır.

Türkiyede Polis Meslek Etiği Çalışmaları :

Türkiye'de polis etiği çalışmalarının tarihçesi üç – beş yıl ile sınırlı değildir. 1908 yılına ait İstanbul Polis Mektebi diplomasında, o yıllar için polis okullarında sadece 13 dersin okutulduğu görülmektedir. Okutulan 13 dersten birisinin 'Mesleki Terbiye' adıyla polis meslek etiğine ilişkin eğitimi oluşturması, 1900'lü yılların başında bile polis etiğine verilen önemi göstermektedir.

Yine aynı yıllara ait bir başka belge de, Öğretmen Emniyet Müdürü İbrahim Feridun'un 1910 yılında kaleme aldığı 'Polis Efendilere Mahsus Terbiye ve Malumat-ı Meslekiye' isimli ders kitabıdır. Söz konusu çalışma, Osmanlı Devleti döneminde, Selanik ve İstanbul'da açılan polis okullarında ders kitabı olarak okutulmak üzere hazırlanmıştır (Şahin; 2001: 76). Günümüzden yaklaşık olarak 91 yıl önce (1910 yılında), Öğretmen Emniyet Müdürü İbrahim Feridun tarafından yapılan sözkonusu çalışmada, polis etiği kavramının polislik uygulamaları merkezli olarak ayrıntılı olarak incelendiği görülmektedir.¹ Bu çalışmada merkez alınan konuları maddeler sıralanırsa:

- ➔ Polis yöneticilerinin personeli ile ilişkisi / yönetim etiği (admisitrative ethics),
- ➔ Halka karşı sorumluk ve hesap verilebilirlik (responsibility and accountability),
- ➔ Vatandaş polisliği (community policing),
- ➔ Polisin güç kullanması ve keyfi uygulamalar vb...

Görüldüğü üzere Avrupa polis etiği yönetmeliğiyle, 'Polis Efendilere Mahsus Terbiye ve Malumat-ı Meslekiye' isimli çalışma üst üste konulduğunda çok ge-

¹ Aslı Osmanlıca olan ve polis arşivlerinin incelenmesi neticesinde ortaya çıkan bu dokümanı, benimle paylaşan Emniyet Müdürü Eyüp Şahin ve Önder Aytaç'a şükranlarımı sunarım.

nel anlamda birbirine benzediği söylenebilir. Bu da meslek etiğinin evrensel olma arayışını ortaya koymaktadır.

2001 yılı itibarıyla iki yıllık Polis Meslek Yüksek Okulu statüsüne getirilen polis okullarında, Polis Meslek Etiği dersinin müfredata eklenmesi, hizmetiçi eğitim seminerlerinde polis etiği dersinin zorunlu ders olması, güvenlik personelinde polis etiği konusunda mastır / doktora yapanların sayısının her geçen gün artması ve bu konudaki yayınların giderek çoğalması, Türkiye’de bu konunun önemini giderek arttırdığının bir göstergesidir. Bu bölümde ise etik kodları içeren belgeler merkez alınarak polislik uygulamaları incelenmeye çalışılacaktır.

Güvenlik Hizmeti Üretiminde Polis Meslek Etiği

Görevin Tanımlanması: Güvenlik Güç mü? Hizmet mi?

Güvenlik hizmeti üretiminde polis meslek etiği ile ilgili olarak polislik uygulamalarına geçmeden önce, polislik uygulamalarını temelden etkileyen bir unsuru, görevin tanımlanmasını incelemek gerekmektedir. Cerrah, güvenlik hizmetine yeni yaklaşımları tanımlarken, polisliğin önceleri ‘güç’ (force) olarak tanımlandığını, günümüzde ise ‘güç’ olarak değil ‘hizmet’ (service) olarak tanımlandığını belirtmektedir (*Cerrah; 2000:5*).

Polisin, güvenlik hizmetini üretirken çoğu zaman güç kullandığı görülür. Bu güç kimi zaman bir takım yaptırımların uygulanması esnasında görülürken, kimi zaman caydırıcı güç olarak da karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal olaylardaki çevik kuvvetin engelleyici tutumu, ya da istihbarat polisinin suç işlenmeden önce bilgi edineceğinin bilinmesi, veya mahalle ve sokaklarda, yankesicilik ve hırsızlığa karşı devriye gezen yaya devriyelerin herbiri polisin caydırıcı gücünü göstermektedir.

Bütün bunlar incelendiğinde polis ‘güç’ olarak tanımlanabilir mi? Hayır. Çünkü, polis kanunun öngördüğü şartlar gerçekleştiğinde, devlet otoritesini ve kamu gücünü ‘kanun namına’, kanunda belirtilen şekil ve ölçülerde kullanan bir yapıdadır. Yani polisliğin, salt güç olarak tanımlanması yanlış olur. Çünkü polis, eğitim ve sağlık hizmeti gibi yurttışa güvenlik hizmeti sunmaktadır. Bu güvenlik hizmetini sunarken de kısmen güç kullanmaktadır.

Bununla birlikte unutulmaması gereken bir diğer ilke de şudur ki; ülke içinde yurttışa güç kullanılmaz, güç sadece dış ülkelere karşı olur. Örnek olarak, hava kuvvetleri (air force) ve silahlı kuvvetlerin (armed force) ülke dışına kullanıldığı gibi. Eğitim ve sağlık hizmetleri ise, ülke içinde yani yurttış için sunulmaktadır. Aynı zamanda güç, savunma veya saldırı amaçlıdır. Polislik ise savunma veya saldırı amaçlı değil, yurttışın güvenliği ve huzurunun amaçlandığı bir hizmet sektörüdür.

“Polis, hukukun toplumda hakim olması için çalışan ve halka hizmet sunan bir meslek grubu olarak halkın saygısını kazanma amacı olan bir kurum olarak

yapılandırılmalıdır.” ifadesinde görüldüğü gibi, Avrupa Polis Etiği Yönetmeliğinin 12. Maddesinde de, güvenlik hizmetinin ‘güç’ yerine ‘hizmet’ olarak tanımlanması gerektiği öne çıkarılmaktadır.

Görevin güç ya da hizmet olarak tanımlanması, polislik uygulamalarını temelden etkileyen bir unsurdur. Polis, yaptığı görevi güç olarak gördüğünde, eziçici, baskıcı yönünü öne çıkartacak iken, hizmet sektörü olarak gördüğünde ise, yurttaşı daha çok anlayabilme ve kendisini anlatabilme adına anlayışlı olma ve hizmet sunma yönlerini öne çıkartacaktır.

Profesyonellik

Profesyonellik, meslek etiğiyle doğrudan ilişkili bir kavram olmakla birlikte meslek etiğinin de birincil koşuludur. Profesyonellik tanımlanmaya çalışılırsa; bir malı veya hizmeti, o mesleğin gerektirdiği makul bir süre eğitim aldıktan sonra para karşılığında kurallara uygun olarak yapan kişiye profesyonel, onun ortaya koyduğu meslek uygulamalarına da ‘profesyonellik’ denir (Çerrah, Eryılmaz; 2001:15).

Bir mesleği profesyonelce yapmak, mesleği belli kurallar dizgesine bağlı olarak yapması gerektiğini anlatmaktadır. Polis mesleği örnek olarak göz önüne alınırsa, profesyonel polislik yapılırken, tahrik olunmamalı, soğukkanlı olunmalı, kayırmacılık yapılmamalıdır. Bu gibi ilkeler baz alınarak yapılan polisliğe profesyonel polislik denebilir.

Güvenlik hizmeti sunulan yurttaş eğitimsiz, görgüsüz, yanlış yapan olabilirse de, polis belli eğitim almış, mesleği profesyonelce yerine getiren, maaş alan, bazı hak ve yetkilerle donatılmış meslek üyesi olarak yanlış tutum ve davranış sergilememelidir. Yani yurttaşın polise yanlış davranması, polisin de yurttaşa yanlış davranmasını meşrulaştırmaz.

‘Burada, efendiye karşı beyeefendice, dayıya karşı kabadayıca davranılır’ sözünün eski zamanlarda kaldığı / kalması gerektiği bir dönemde, polisin, hizmet sunduğu yurttaşa karşı nasıl davranması gerektiği belirlidir. Bu davranış şeklini, o esnada hizmet sunulan yurttaş belirlemez. Profesyonel polisliğin gereklerinden birisi de yurttaşa karşı sorumluluktur, o da bu bölümde incelenmeye çalışılacaktır.

Yurttaşa Karşı Sorumluluk

Güvenlik hizmetleri için önemli ilkelere birisi de, halka karşı sorumluluktur. Burada ‘vergi mükellefinin parası’ kavramına değinilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir. Polis, güvenlik hizmetini sunarken kullandığı sarf malzemenin, araç – gereçten, her ay düzenli olarak aldığı maaşına kadar tüm finansman yurttaşın ödediği vergiler ile karşılanmaktadır. Polisin bu kavramı öne çıkarması, polis meslek etiği adına önemli bir yer tutmaktadır. Örnek olarak Amerikan filmlerinde sıklıkça görülen ‘vergi mükellefinin parası’ (tax payers money) ifadesi, kamu kaynaklarını kullanmada ve halka karşı güvenlik hizmetini sunmada (bu genel

olarak kamu hizmeti için de geçerlidir) yeterli bir duyarlılığın yerleşmiş olduğunun bir göstergesidir (Cerrah; 2000:5). Türkiye perspektifinden bakıldığında ise bu ilkeye ilişkin çalışmalar İbrahim Feridun'un yazısında açıkça kendini göstermektedir:

“Hükümetin memurini muzafaası iyi bilmelidir ki Cenab-ı Hak'tan sonra kendilerinin asıl velinimetleri onları buldukları memuriyetlere tayin eden zevat değildir. Belki her ay aldıkları maaşları vergi suretinde hazine-i maliyeye teslim eden zenaatkarlar emsali efradı millettir.

Bu sebeple mademki zabıta memurları da hükümetin memuru mevzuftaydılar. Şu halde maaşların menbaı alisi olan efradı millete siyanen hüsnü muamele etmeye ve onların işlerini şevk ve gayretle bitirmeye mecburdurlar. Zira hizmet hararetle ifa edilemez” (Feridun:1910;61).

Örnek olarak vergi dairesinde ya da başka bir kamu kurumunda görevlinin, yurttaş karşı, maaşını aldığı halkın bir üyesi olarak hizmet sunması, etik sorunlardan bir çoğunu ortadan kaldıracaktır. Seçilmiş ya da atanmış olsun, kamu yöneticileri olarak da halkın patronu değil, müşterisi olma bilinci ile hizmet sunmasıyla daha demokratik bir ortama geçişin yaşanacağı düşünülmektedir.

‘Devlet parasız yatılı okulları’ gibi tanımlamaların yanında, ‘vergi mükellefi parası’ gibi anlatımlar da yaygınlaştırılarak, bilincin oluşması ve sürekliliği için kamu görevlilerine halkın önemi sık sık hatırlatılmalıdır. Halka karşı sorumluluk ile beraber telafüz edilmesi gereken bir diğer kavram da ‘hesaba çekilebilir olmak’tır.

Hesaba Çekilebilir Olmak

Halka karşı sorumluluğun yanında aynı zamanda hesaba çekilebilir olma yaklaşımları, yine demokratik kamu hizmetine / profesyonel polisliğe geçişte önemli bir basamak teşkil etmektedir. Avrupa Polis Etiği Yönetmeliği madde 16’da “Polis, bütün seviyede, yaptıklarından ve ihmallerinden ve emri altındakilere verdikleri emirlerden şahsen sorumlu olmalı ve hesap vermelidir.” madde 58’de ise “Polis devlete vatandaşa ve onların temsilcilerine karşı sorumlu olmalıdır. Polis etkin bir dış kontrole tabi olmalıdır.” anlatımlarında, gerek polisin gerekse polis yöneticilerinin yurttaş karşı sorumluluğu ve hesap verilebilirliğinin önemi tekrar tekrar ortaya konmaktadır.

Halka karşı hesaba çekilebilir bir kamu hizmeti olarak, güvenlik hizmeti örneği şu şekildedir:

Güvenlik birimlerinin ‘personeli’, halktan toplanan vergilerden ödenen bir ücret karşılığında yine halka güvenlik ‘hizmeti’ sunan kamu görevlileridir. Dolayısıyla, bu hizmetin içeriği konusunda doğal olarak hal-